

ШЛЯХИ ВИКОРИСТАННЯ ТЕРМІНОЛОГІЧНОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ ДЛЯ ПОПОВНЕННЯ У МАЙБУТНІХ ХУДОЖНИКІВ-ПЕДАГОГІВ ЗНАНЬ З КОМПОЗИЦІЇ

Знати потрібно все, що можливо вивчити, але не можна допустити, щоб знання, традиції гальмували творчість. У ній один закон – усе, що допомагає з найбільшою силою та виразністю втілити ідею – добре; усе, що заважає цьому, – погано.

Є. А. Кібрік

Професійна підготовка майбутніх художників-педагогів ґрунтується на їхніх фундаментальних знаннях. Зокрема, знання законів композиції в образотворчому мистецтві дає змогу на високому фаховому рівні оперувати універсальними й специфічними засобами виразності для продукування інноваційних художніх творів.

Специфічні властивості поняття, зафіксованого в терміні, визначаються тим, що воно має поставати як медіатор у процесі педагогічної комунікації. Навіть у межах складеної системи теоретичних знань з композиції в образотворчому мистецтві неупорядкованість її термінології, неоднозначність тлумачення окремих категорій зумовлює непотрібні суперечки між представниками різних художніх шкіл і напрямів.

Поняття «термін» (з лат. *terminus* – межа, грань) – це слово чи поєднання слів, яке точно позначає явище. У складі мови розрізняють два основних типи слів: загальноживані й терміни. Вони перебувають у постійній і глибокій взаємодії між собою в межах просторово-часового континууму. Наукова термінологія органічно пов'язана з усім словниковим запасом мови. Звідси, смислова природа термінів повністю стає зрозумілою лише завдяки загальноживаній лексиці. Саме тому доцільно враховувати, що терміни існують не просто у мові, а в складі певної термінології. Якщо в загальній мові слово може бути

багатозначним, то, потрапляючи в конкретну термінологію, воно має набути однозначності.

У тлумаченні будь-якого терміну закріплено певне технічне значення, яке може змінити свій зміст, залежно від тієї галузі, де він використовується. Так, окремі поняття, якими оперують художники, доволі часто виходять за межі їхньої суто професійної діяльності й активно фігурують у філософському, психологічному, педагогічному, технологічному та інших контекстах. Це призводить до злиття терміну з лексикою загальної мови і, зрештою, до зміни його змісту. Наприклад, термінолексема «композиція» вживається в різних галузях знань (літературі, музиці, хореографії, дизайні, техніці тощо). Її загальна мовленнєва сутність полягає у поєднанні частин для досягнення цілісності певної форми. В образотворчому мистецтві це поняття має свою специфіку та по-різному визначається. Одні автори вважають його синонімом творчості (Р. Паранюшкін), інші – результатом творчої діяльності (О. Чернишов). Дехто стверджує, що це – головна художня форма, зумовлена її змістом (Є. Шорохов). Окремі науковці вважають, що це побудова художньої форми (Ф. Ковальов), її структура (М. Тарабункін).

Якщо розглядати термін «композиція» з філософських позицій, то він «обростає» ще більшою невизначеністю через семіотичні, стилістичні, образні, естетичні та інші детермінанти. Інша справа – психологічний контекст, що вказує на певний акт свідомої діяльності людини щодо поєднання частин в ціле для досягнення гармонійного образу чогось (форми, предмету, явища, події тощо). Тут спостерігається певна однозначність. Однак і в ній присутня низка понять, що потребує чіткого розуміння. Наприклад, такі категорії, як «цілісність», «гармонія», «форма», «образ», у свою чергу, також потребують точного визначення. Таким чином, лаконічність змісту будь-якого терміну має тенденцію до розширеного тлумачення, часто неоднозначного. В образотворчому мистецтві для усунення цієї суперечності слугує система візуальної комунікації у формі зображень.

Термінологічний тезаурус пластичних мистецтв надзвичайно широкий. Він є інструментарієм роботи з інформацією. Тому словник термінів з композиції має основоположне значення для логічного осмислення теоретичного матеріалу для практичного

втілення в художній образ асоціативної, символічної, реалістичної, фантазійно-реалістичної чи сюрреалістичної семантики у візуальній формі. За В. Зінченко, художній образ несе в собі особливості зображення та особистісні риси художника, тобто якості реальної дійсності і творчої індивідуальності водночас [2, с. 47]. О. Голубєва стверджує, що художній образ – це вираження творцем власного «Я», свого відчуття, особистісного бачення предмета, явища, оточуючого світу. Це внутрішній стан, душевний настрій художника, який гостро відчуває, пропускає через себе й відтворює нам, глядачам, своє розуміння дійсності [1, с. 7].

Отже, художній образ виникає в процесі творчої діяльності за законами й виразними засобами композиції для відтворення й зберігання інформації в пам'яті, що забезпечує механізми розумової активності в аспекті її креативності як акту створення нових ідей, задумів. На цій основі виникають образи уяви, що в поєднанні з об'єктивними знаннями «...дають підставу для народження художнього образу в свідомості художника» [2, с. 48].

Поповнення знань у майбутніх художників-педагогів шляхом засвоєння вербального змісту того чи того терміну з композиції через візуальну систему художніх образів формує зоровий термінологічний простір, що дає змогу відразу визначити взаємозв'язок між поставленим творчим завданням й засобами його виконання. Для цього викладач має подати однозначне тлумачення змісту конкретного терміну й надати йому візуальний супровід у формі зображення на паперовому чи електронному носії. Наприклад, студентам пропонується виконати формально-динамічну композицію графічними засобами. При цьому формулювання завдання має містити термінологічний простір у формі зорових образів елементів композиції, організованих у цілісну структуру. Так, категорія «динамічна композиція» у вербальній інтерпретації позначає досягнення гармонії складників, що забезпечують умовний стан руху. Це потрібно проілюструвати такими візуальними інструментами, як схема розташування елементів в конкретному місці площини обраного формату, вияв їхньої супідрядності та взаємозв'язку.

Будь-яке творче завдання у межах навчального процесу має розпочинатися зі спільного аналізу проектної ситуації в художньо-композиційних термінах. Це своєрідний мозковий

штурм для розширення кількості художніх образів, який надалі слід унаочнити наявними зразками. Для цього М. Шерікова пропонує розробляти словник композиційних термінів в системі взаємного підпорядкування понять-образів за такою схемою: загальне поняття «композиція» – види композиції – властивості композиції – елементи композиції – первинні властивості елементів композиції – засоби організації композиції, виразні засоби композиції [3, с. 233]. Та все ж таки це звужений алгоритм. Його слід розширити на прикладах конкретного виду композиції. Якщо це абстрактний тип композиції, то потрібно вказати відповідну термінологію («абстракція», «асоціація», «формальні засоби» тощо) та дібрати візуальні приклади. У навчальному комплексі з дисципліни «Композиція» це краще подавати у формі таблиці.

Таким чином, термінологічний тезаурус композиції доцільно формувати за її типологією. Щоб майбутні художники-педагоги активніше поповнювали свої знання потрібно однозначно трактувати необхідні до засвоєння термінолексми й забезпечити їх ілюстративним супроводом. Це дасть змогу студентам збагатити свій візуальний досвід для генерування оригінальних ідей художнього твору та втілення їх у матеріалі відповідного виду й жанру образотворчого мистецтва.

Список використаних джерел:

1. Голубева О. Л. Основы композиции : Учеб. пособие / О. Л. Голубева. – 2-е изд. – М. : Изд. дом «Искусство», 2004. – 120 с.
2. Зинченко В. П. Образ и деятельность / В. П. Зинченко. – Воронеж : МОДЭК, 1997. – 608 с.
3. Шерикова М. П. Интенсификация процесса усвоения композиционных знаний и умений средствами формирования терминологического инструментария / М. П. Шерикова // Наука – образованию, производству, экономике : материалы XX (67) регион. науч.-практ. конференции (Витебск, 12-13 марта 2015 г.) : в 2 т. – Витебск : ВГУ имени П. М. Машерова, 2015. – Т. 1. – С. 228-230.